

L'APUNT

Neteja desigual de passats feixistes

Bernat Salvà

Robert Guédiguian, cineasta marsellès que ha defensat els seus ideals d'esquerres en els 21 films que ha dirigit, explicava fa poc que se n'alegrava, però que li resultava estrany que la seva dona i musa, Ariane Ascaride, hagués guanyat la Copa Volpi de Venècia per *Gloria mundi*: el nom del premi ve de l'empresari i pare de la mostra Giuseppe Volpi, amb un passat vinculat al

feixisme. La Berlinale ha retirat el nom al premi Alfred Bauer en descobrir-se vinculacions de qui va ser el primer director d'aquest festival de cinema amb el partit nazi. A l'Estat espanyol, en canvi, hi ha qui rema en direcció contrària i passen coses pitjors que a Itàlia: Oviedo acaba de recuperar per a un carrer el nom del general Yagüe, company colpista de Franco el 1936.

Mirador

David Castillo

Steiner: somiar endavant

El cineasta José Luis Cuerva en una imatge de fa un parell d'anys
■ VICTOR LERENA / EFE

“Hi ha frases que capturen l'esperit. Cartografiem espais que travessem, tornem a travessar, intentem explotar i habitar.” Aquesta cita, extreta d'*Errata. Una vida a examen* (Proa, 1999), expressa a la perfecció l'univers intel·lectual, i alhora físic, de George Steiner, que ha mort als 90 anys. Nascut als afores de París dins una família jueva d'origen vienès instal·lada finalment a Nova York, Steiner va estudiar a Chicago i va acabar obtenint la plaça definitiva a Cambridge, on ha mort envoltat dels seus dotze mil llibres. En un diàleg biogràfic amb Antoine Spire, que va publicar *Muchnik*, Steiner recordava que la tradició de la seva família era que el pare fes diners perquè el fill pogués ser rabí en un sentit ampli: estudiós, professor, artista... Per exemple, fa dos anys explicava en una entrevista que lluitava contra la gran amenaça de l'Alzheimer traduint cada dia unes línies en els quatre idiomes que dominava: francès, alemany, anglès i italià, que adorava. Evocava que la seva mare començava la frase en una llengua i l'acabava en una altra sense adonar-se'n. També aquesta ha estat la seva vida, la no exclusivament llibresca i intel·lectual, sempre amb la literatura al centre del focus, però sense oblidar tot el que hi havia al voltant.

No puc oblidar l'impacte que ens va causar la publicació als anys setanta d'*Extraterritorial*. Quan Barral editors va petar, els seus fons es van repartir per tots els racons i el llibre va ser devorat per una massa amorfa, la dels que preteníem copsar la investigació sobre el llenguatge que ha transformat la metodologia dels estudis de filosofia, psicologia, antropologia i ciències socials. La tesi del llibre, i la conclusió, era configurar la revolució del llenguatge dins la nostra experiència literària. Definit com un dels grans mestres de la literatura comparada, Steiner ja ho era abans de l'apogeu i decadència dels comparatistes. Limitat, com també va passar al fa poc traspassat Harold Bloom, als idiomes dominats, Steiner no va oblidar les seves limitacions i no es va cansar de presentar-se al món nu amb els seus coneixements, i, sobretot, amb la gimnàstica intel·lectual quotidiana. Un dels problemes de l'educació i de l'ensenyament és programar cer-

George Steiner, el 2007, a la capella de Santa Àgata, al Museu d'Història de la ciutat de Barcelona ■ GABRIEL MASSANA

vells a través de proves, en què el triomfador és el que les supera quan les marquen els professors. Ningú s'adona que el coneixement és una carrera de fons, un hàbit no puntual, mai circumscrit a una assignatura o a un examen. L'educa-

Com és que hem fet cas d'algú que dubtava d'ell mateix en cada pàgina?

ció amb exàmens queda reduïda al fracàs, com la cendra és el resultat d'un incendi. Steiner en va ser conscient i va mantenir la curiositat i la motivació fins que les forces han dit prou. A partir d'aquí, convindrà repassar els seus textos i fer-nos-en còmplices de nou, o rebutjar-los. Aquesta nit he rellegit

l'assaig sobre Trotski i la imaginació tràgica en el volum *Lenguaje y silencio*. En un dels subratllats, qüestiona: “Era Trotski, com va suggerir Stalin, massa orgullós per lluitar?” Sobta la pregunta, perquè el revolucionari, malgrat els seus múltiples errors, va ser un militar i va morir en combat en mans d'un traïdor del PSUC. Steiner reconeix que el comunisme va ser un motor, la força central, d'una bona part de la millor literatura del segle XX, a diferència del feixisme, que va ser poc més que una moda. La perspicàcia de l'anàlisi del pensador ha estat, també, mirar-se al mirall de les contradiccions.

Com és que hem fet cas d'algú que dubtava d'ell mateix en cada pàgina? Com es pot llegir un moralista que dubta de la moral? En la nota introductòria de *Los libros que nunca he escrito*, ens diu: “Un llibre no escrit és alguna cosa més que un buit. Acompanya la resta de l'obra que un ha fet com una ombra irònica i trista. És una de les vides que podríem haver viscut, un dels viatges que mai no vam emprendre. La filosofia ense-

nya que la negació pot ser determinant...” I acaba amb una conclusió lúcida i ambigua: “Ens podria haver permès fracassar millor. O potser no.” El dubte constant i l'absència de veritat contundent l'han fet escriure ben al caire de l'abisme, contemplant-lo al més pur estil de Nietzsche, al qual va reivindicar i criticar.

Mai ens cansarem de llegir George Steiner, perquè els seus llibres de pensament són sempre peces literàries, sovint a prop de la poesia, sobretot de l'aforisme. A *Diez (posibles) razones para la tristeza del pensamiento* (dins els excel·lents llibrets de butxaca de Siruela), parla de les mentides de la vida d'lbsen abans d'objectar: “Com més ferotge és la pressió del pensament, més resistent és el llenguatge que l'embolcalla.” I, en un terreny més descriptiu, observa que a Shakespeare el preocupaven molt els somriures dels malvats després de sintetitzar que el somriure és l'antítesi del riure. En fi, reflexions sobre el llenguatge i la literatura en l'exercici de vida que George Steiner ens va regalar. ■

ci envoltat de suburbis plens d'aturats famolencs.

Cuerda va escriure i produir bàsicament pel·lícules seves. Només va exercir funcions de productor amb Alejandro Amenábar, que no és poc: *Tesis* (1996), la seva òpera prima, va guanyar set premis Goya; *Abre los ojos* va ser versionada per Hollywood amb Tom Cruise de protagonista, i el 2001 li va produir *Los otros*. Uns crèdits com a productor que molt pocs poden lluir al cinema estatal. ■